

Трус Мікалай Валянцінавіч

кандыдат філалагічных навук, дацэнт
загадчык Цэнтра энцыклапедычных
выданняў
Цэнтральная навуковая бібліятэка
імя Якуба Коласа
Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі
г. Мінск, Беларусь

Mikalai Trus

PhD in Philology, Associate Professor
Head of the Encyclopedia Center editions
Central Scientific Library
named after Yakub Kolas of the National
Academy of Sciences of Belarus
Minsk, Belarus
bel.encikl@kolas.basnet.by

**МАСТАЦКА-ВОБРАЗНАЯ ЭВАЛЮЦЫЯ ВЕРША У. ЖЫЛКІ
“РАЗВІТАННЕ” (1928): ВЫДАВЕЦКА-АРХІЎНЫ ДЫСКУРС**

**ARTISTIC AND IMAGINARY EVOLUTION OF U. ZHYLKA'S
POEM “FAREWELL” (1928): PUBLISHING-ARCHIVE DISCOURSE**

У артыкуле праводзіцца беспрэцэдэнтны ў гісторыі разгляду творчасці У. Жылкі параўнальны аналіз апублікаванай рэдакцыі верша ў часопісе “Узвышша” (1928, № 5) і яго рукапісу, выяўленага ў фондах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва. Адзначаецца, што канцэптуальныя змены датычацца розных узроўняў арганізацыі тэксту, закранаюць назву, вобраз лірычнага героя, мастацка-выяўленчы інструментарый і інш. У кантэксце аўтарскай міфа-паэтыкі прасочаны абставіны напісання твора, прапанавана рэканструкцыя пошукавай дзейнасці, праведзенай на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў літаратуразнаўцамі і роднымі паэта.

К л ю ч а в ы я с л о в ы: *беларуская літаратура; еўрапейскія традыцыі; культурнае наследаванне; архіўныя росшукі; рукапісы, вершаваная форма ле; эпістальная спадчына; краязнаўства.*

The article conducts a comparative analysis of the published edition of the poem in the magazine “Uzvyshsha” (1928, No. 5) and its manuscript discovered in the funds of the Belarusian State Archive-Museum of Literature and Art, which is unprecedented in the history of consideration of the work of U. Zhyłka. It is noted that conceptual changes relate to different levels of text organization, affect the title, image of the lyrical hero, artistic and visual tools, etc. In the context of the author’s myth-poetics, the circumstances of the writing of the work are traced, and a reconstruction of the search activity conducted over several decades by literary experts and the poet’s relatives is proposed.

Key words: *Belarusian literature; European traditions; cultural inheritance; archival searches; manuscripts; the poetic form of lai; epistolary heritage; local history.*

Уладзімір Жылка (1900–1933) – прадстаўнік пакалення беларускіх паэтаў, якія сістэмна і мэтанакіравана асвойвалі еўрапейскі літаратурны вопыт, адаптавалі яго да нацыянальных традыцый і культурных актуалій. Ступені здабыцця яго адукацыі звязаны з Багародзіцкім агранамічным вучылішчам, Дзвінскай дзяржаўнай беларускай гімназіяй (Даўгаўпілс, Латвія), Карлавым універсітэтам у Празе. Менавіта гады, праведзеныя ў сталіцы Чэхаславакіі (1923–1926), лічацца найбольш плённым перыядам у творчасці пісьменніка.

Паколькі жыццё У. Жылкі звязана з рознымі краінамі, збор біяграфічных матэрыялаў, якім актыўна займаліся даследчыкі (найперш Уладзімір Калеснік) і родныя паэта, пачынаючы з 1960-х гг., быў звязаны з шэрагам цяжкасцей аб’ектыўнага характару. У 1967 г. Людміла Краскоўская (1904–1999), супрацоўніца Славацкага нацыянальнага музея (Браціслава) перадала ў Беларусь рукапісныя зборы, якія У. Жылка пакінуў ёй на захаванне перад сваім выездам у Мінск, прыняццем савецкага грамадзянства ў 1926 годзе. Унікальныя гістарычныя дакументы, што атрымалі назву “пражскі архіў” працяглы час захоўваліся ў брэсцкім прыватным зборы У. Калесніка, сталі факталагічнай асновай яго кнігі “Ветразі Адысея. Уладзімір Жылка і рамантычная традыцыя ў беларускай паэзіі” (Мінск, 1977), а таксама шэрагу іншых публікацый. Пасля смерці даследчыка яны былі перададзены ў Беларускае дзяржаўнае архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ), у адкрыты доступ паступілі ў 2018 годзе.

Да рукапісаў і эпістальнай спадчыны паэта дадалося ліставанне яго родных 1960-х – пачатку 1990-х гадоў. Такім чынам, паўстаў комплекс дакументаў, які ілюструе не толькі творчасць і біяграфічныя эпізоды У. Жылкі, але і пошукавую дзейнасць па выяўленні і зборы матэрыялаў да жыццяпісу пісьменніка. Паколькі архівы паэта мінскага перыяду амаль поўнасьцю страчаны, зборы БДАМЛМ даюць унікальную магчымасць рэканструіраваць некаторыя фрагменты творчай майстэрні, разгорнутай у часе, улічваючы, што многія з планаў рэалізоўваліся не адразу, а некаторыя вершы дапрацоўваліся пасля з’яўлення іх першапублікацый.

Тэорыя, гісторыя і творчая практыка

У часопісе “Узвышша” (1928, № 5) апублікаваны два вершы У. Жылкі: “***Будзь бласлаўлена, мая маладосць” і “Развітанне”. Суседства твораў наводзіць на меркаванне пра свайго роду мастацкі тэкставы дыптых. На карысць гэтага гаворыць тэматыка і арыгінальная архітэктоніка вершаў, іх моцны пачуццёвы складнік. Да таго ж заключны подпіс аб часе і месцы стварэння – “Жнівень, 1928. Вёска Лісічына” – можна аднесці да абодвух.

Не такім зладжаным быў далейшы публікацыйны лёс. У зборніку “Пожні” (Мінск, 1986), верш “***Будзь бласлаўлена, мая маладосць” пададзены ў суседстве з іншымі паэтычнымі творамі 1928 г.: “***Млынар заставіў застаўкі”, “Каханню нічога не трэба”, “Над калыскаю”. Такое ж суседства, але не ў аналагічнай паслядоўнасці, захавана ў зборніку “Творы” (Мінск, 1996). Такім чынам, верш “Развітанне” не патрапіў у падборку разам з творамі-аднагодкамі ў абедзвюх кнігах, падрыхтаваных У. Калеснікам, вядучым жылказнаўцам.

Можна меркаваць, названы паэтычны твор не падыходзіў для шэрагу выбраных з-за сваёй вобразна-выяўленчай зацеменнасці. Карабель пад ветразямі адносіць чытача ў няпэўнае гістарычнае мінулае, пры гэтым лірычнага героя даволі цяжка суаднесці непасрэдна з аўтарскім “я”, а для

іншых ідэйна-тэматычных прывязак няма больш-менш дакладных падказак-каардынат. Пры гэтым у вершы гучаць страсці амаль шэкспіраўскага маштабу.

Верш “Развітанне” – прыклад форматворчых эксперыментаў паэта, дакладней – праходжання ім еўрапейскай версіфікацыйнай школы. Ва ўзвышаўскай публікацыі ён прэзентаваны пад назвай-падзагалоўкам “Lai”. Сучасная атрыбутацыя “Развітання”: “Твор напісаны ў форме *ле* – французскага сярэдневяковага верша, асноўнае патрабаванне якога – выкарыстанне толькі дзвюх рыфмаў” [1, с. 323–324].

У названага верша ёсць свой версіфікацыйны пабрацім – “Virelai”, датаваны снежнем 1924 г., упершыню апублікаваны ў рыжскай газеце “Голас Беларуса” (1927, 16 сак.): “Вірале – класічная форма верша ў сярэдневяковай французскай паэзіі. Складаецца з трох трохрадкоўяў з рыфмоўкай *аБааБааБа*. У. Жылка выкарыстаў адзін з відаў ранняга васьмірадкавага вірале, вельмі рэдкага ў сусветнай паэзіі” [1, с. 286].

Пра свае творчыя прыярытэты і планы паэт неаднойчы пісаў Антону Луцкевічу, аднаму з архітэктараў нацыянальнага будаўніцтва, у Вільню. У лісце ад 10 мая 1925 г. чытаем: “Хацеў бы таксама, каб прыйшлося да густу (ст. французская форма верша). Як Вы адносіцеся да эстэтыцкага кірунку ў беларускай паэзіі? Мне гэта *вельмі цікава!*” [2, с. 239]; “Адным словам, я хачу сказаць, што маю права пісаць не толькі ўра-патрыятычна-пралетарскія рэчы, але й заставацца ў самотным ціхім храме Хараства. Мой лятунак выдаць кніжку, не больш 30–50 вершаў, выключна з матывамі каханьня, смерці, хараства, прыроды, мескіх тавэрнаў і падобнага, без адзінае рыфмы на «бедная старонка» і «гэй, наперад». Французы, немцы і нават расейцы пад саветамі выпускаюць такія кніжкі кожны дзень. І верхавіны французскае лірыкі, безумоўна, не ў Беранжэ, а ў Бадлеры, Верлене, як і расейскай не ў Някрасаве, а ў Цютчаве, Пушкіну” [2, с. 240].

У найноўшай беларускай літаратуразнаўчай і выдавецкай практыцы кніга 2016 г., падрыхтаваная Ірынай Багдановіч, пад вокладкай якой сабраны ўзоры творчай спадчыны Уладзіміра Дубоўкі, Уладзіміра Жылкі і Язэпа Пушчы, – прыклад сучаснага прачытання і навуковага каменціравання тэкстаў, якія звераны з аўтарскімі аўтографамі, што захоўваюцца, напрыклад, у аддзеле рукапісаў Бібліятэкі імя Урублеўскіх Акадэміі навук Літвы (Вільнюс), Беларускаім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва (Мінск).

Аўтарам гэтых радкоў выяўлены ў фондах БДАМЛМ рукапіс “Развітання”, які датуецца 1924–1925 гг. і служыць прыкладам наяўнасці папярэдняй, пражскай рэдакцыі твора ў яго чарнавым варыянце.

Дзеля візуалізацыі аналізу двух крыніц прывядзем поўны тэкст верша паводле ўзвышаўскай публікацыі 1928 г.:

Развітанне (Lai)

Пара! Ня моўкне хваль гамонка,
Спявае вецер свежа, гонка
І ветразь плешча – Адплывай!

Цалуй ў апошні моцна, звонка, –
Мой сум, як золата пярсцёнка,
На сэрца лёг і цісне ўкрай.

Але трывог ня ўбачаць вонках,
Хоць вочы – светлая палонка, –
У іх адна, адна чытай.

Насупраць мне з імглы пялёнкай
Паўстане бур адхлань – прадонка
І бура выпесціць адчай.

Але хай машта квіліць тонка,
І ўспамінаецца старонка,
І мора пеніцца няхай, –

Затым, што мужны буду, жонка,
Вярнуся я; а ты ў ваконка
Цікуй і цноту ткліва дбай.

З далёкіх падарож, мая сасонка
Я прывяза суровых вод звычай,
І сэрца вернае, і ў тронках
Вось гэтых, гэты нож... бывай!

Жнівень, 1928.
в. Лісічына [3, с. 115–116].

Вершаваная форма *ле* была распаўсюджана ў Францыі і Германіі ў XIII–XIV стст. (росквіт звязваецца з іменем Гільёма дэ Машо). Гістарычна тэрмін мог ужывацца як у дачыненні да лірычнай, апавядальнай, так і музычнай творчасці.

У рускамоўных літаратуразнаўчых даведніках XX ст. практыкавалася дваякае напісанне тэрміна (*ле/лэ*), варыянтнасць яго прачытання паводле этымалогіі. Нас асабліва зацікавілі выданні часоў У. Жылкі.

Артыкул, прысвечаны гэтай вершаванай форме, змешчаны ў шостым томе “Літаратурнай энцыклапедыі” (Масква, 1932). У тэксце, пабудаваным з улікам ідэйных устаноў савецкага часу, прыведзены адсылкі да выкарыстаных французскіх і нямецкіх крыніц 1832–1912 гадоў. Адносна паходжання паняцця выказваецца наступнае меркаванне: “Лэ [точнее л а й или л э й, соответственно старофранцузскому произношению XII века “lai”] – слово очевидно кельтского происхождения, первоначально обозначало

мелодию, музыкальный элемент поэтического произведения, и только в французской куртуазной литературе значение *lai* сливается со значением *aventure* – небольшого рассказа о необычном приключении, первоначально лиро-эпического, позднее просто эпического” [4, с. 649].

З рыс, тыпалагічна блізкіх да верша У. Жылкі, вылучым некалькі характарыстык: “В чудесном мире романтических снов *лэ* нет места живой индивидуальной характеристике; перед нами встают туманные облики прекрасных дам и бесстрашных рыцарей” [4, с. 650]; “Часто мы находим в *лэ* формы, близкие к куртуазной лирике – таковы куртуазные диалоги (*Guigemar*)...” [4, с. 651]; “В неспешном, порой замедленном изложении *лэ*, в нагромождении тавтологических оборотов, синонимов или близких по значению слов, в упирании на одно какое-нибудь слово <...> ясно выступает, если так можно выразиться, установка на эмоциональную окраску слова” [Там жа].

Адным з першых увагу на вершы “Развітанне” сфакусіраваў Антон Адамовіч у кнізе, выдадзенай у ЗША ў 1953 годзе. Даследчык быў асабіста знаёмы з аўтарам, пра што сведчыць здымак 1928 годзе, змешчаны ў выданні, на якім зафіксаваны разам У. Жылка, У. Дубоўка і А. Адамовіч.

У каментарыях да твора адзначалася версіфікацыйная захопленасць мінскага перыяду, тыпалагічна блізкая да пражскага (захоўваецца правапіс арыгінала): “Падобна, як у праскім пэрыядзе Жылка спрабаваў адну з хормаў сярэднявечнае французскае лірыкі – «вірэле» (гл. верш «*Virelai*»), так цяпер ён спрабуе другую хорму тае-ж лірыкі – *ле* («*lai*»). Асноўнае вымаганьне гэтае хормы – двурымавасць на ўсім працягу – паэта строга дапільнаваў. Узяўшы адну жаночую, а другую мужчынскую рыму і арганізаваўшы іх па прынцеце ўлюбёных і ў французскай паэзіі г. зв. «*rhythmi tripertiti caudati*» схемы *alalb*; па шасьцёх зваротках гэтае схемы сёмая пераз аднарадковую коду трансформуецца ў крыжаваную чытырырадкоўку *albalb* (таксама ўлюбёны і ў французскім «*ле*» ход)” [5, с. 94].

Пры гэтым А. Адамовіч адзначаў некаторыя адступленні У. Жылкі ад канону: “Не дапільнавана толькі ўжываная карацейшасць радкоў *b* супраць радкоў *a* (звычайна на палавіну), хоць уражаньне гэтага дачынення паэта спрабуе стварыць вонкава-графічна, адсоўваючы радкі *b* у друку направа. Затое радкі падаўжаюцца крыху (на адну стопу) у вапошняй кадаванай зваротцы (толькі ў першых трох радках яе, у чацьвертым, як і ў усіх радках папярэдніх зваротак застаючыся тае самае даўжыні чатырастопнага ямбу)” [5, с. 94–95]. Хваласпеўна адзначана завяршэнне верша: “Памайстроўску праведзены й ход вобразаў, бліскуча завершаны ў вапошнім радку” [5, с. 95].

Ад здзейсненага да задуманага

Рукапіс верша, што захоўваецца ў фондах БДАМЛІМ (ф. 161, воп. 3, спр. 157), мае назву “Развітанне Пенелопы” (расчылка У. Калесніка і аўтара гэтых радкоў), якая адразу мяняе ракурсы яго прачытання і асэнсавання,

дазваляе падключыць шырокі прасторава-часавы літаратурны кантэкст. Відавочна, што аўтар планаваў сумясціць дзве адрозныя традыцыі: міфалогію і ліра-эпіку Антычнасці (“Адысея” Гамера) і заходнееўрапейскую вершаваную культуру Сярэднявечча.

Старонка аналізуемага рукапісу ў параўнанні з іншымі архіўнымі дакументамі У. Жылкі наглядна дэманструе агульныя прынцыпы паэтычнай майстроўні паэта, прадстаўляе свайго роду візуалізацыю этапаў творчай задумы. Звычайна ў цэнтры аркуша размяшчалася чарнавая тэкставая аснова будучага верша, збоку фіксаваліся падабраныя рыфмы, потым пропуск ад цэнтры старонкі, а ў самым канцы – ключавыя фінальныя радкі твора.

Зачынны, экспазіцыйны этап адлюстраваны ў наступным ўрыўку (закрэсленыя аўтарам словы ўзяты намі ў дужкі): *Пара – дзьме вецер прудка, гонка, // У ветразях заводзіць (звонка) тонка // І плешча хваляй – адпывай. // І я гатоў [6, арк. 13].*

Чарговае чатырохрадкоўе працуе на рэканструкцыю першапачатковай аўтарскай устаноўкі на дыялагізаную форму верша, пры гэтым заключны радок уяўляе сабой найбольш зацёмненае месца з пункту гледжання яго расшыфроўкі і семантыкі асобных слоў і выказаў: *З рукі не выпусціш ты тронкі, // Цябе паклікала старонка, // Цалуй (апошні) дужа, звонка // Не набледнеш, не ўпарай [Там жа].* (У лістах да А. Луцкевіча паэт неаднаразова называў свае вершы “лірычнымі п’ескамі”, падмацоўваючы такім чынам наяўнасць драматургічнага пачатку ва ўласнай паэтычнай творчасці.)

Далейшае двухрадкоўе ў нязмененым выглядзе перайшло ў рэдакцыю верша 1928 г.: *Мой сум, як золата пярсцёнка, // На сэрца лёг і цісне ўкрай [3, с. 115].*

Наступныя радкі рукапісу варта аднесці да апрабацыйных форм адной выніковай канструкцыі: *“Ды болю твар не выдасць (вонках)” – “Але не выдам боль свій” – “Але не ўбачаць сум мой вонках” [6, арк. 13].*

Завяршальныя ў ключавой канструкцыі тэксту радкі (*Хоць вочы светлая палонка, // У іх адзін, адзін чытай [6, арк. 13]*) люстраным чынам пераклікаюцца з узвышаўскай рэдакцыяй, але адрозніваюцца ад яе лірычным героем-прамоўцам. У завершаным выглядзе гэта ўжо не “яна” (Пенелопа), а “ён” (дакладней – “я”): *Хоць вочы светлая палонка, – // У іх адна, адна чытай [3, с. 116].*

Пасля пропуску ў цэнтры аркуша зафіксаваны плануемыя заключныя радкі: *Пачну чакаць, глядзець у ваконка. // Вярнешся ты, мая сасонка, // Мой пераможны вой – бывай.* Затым, пасля закрэслівання, фінальныя словы зменены: *Вярнешся ты – цяпер бывай [6, арк. 13].* Завяршальныя акорды ўзвышаўскай рэдакцыі верша вытрыманы ў духу шэкспіраўскіх жарсец: *З далёкіх падарож, мая сасонка // Я прывязу суровых вод звычай, // І сэрца вернае, і ў тронках // Вось гэтых, гэты нож... бывай [3, с. 116].*

Збоку аркуша, запоўненага алоўкам, чарнілам пазначана рыфма *заслонка – жонка, ніжэй пялёнка і вернасць пільнаваць.*

З краязнаўчых росшукаў

Высвятленне абставін, дакладная лакалізацыя месца напісання верша “Развітанне” сталі магчымымі ў ходзе сістэмнай працы аўтара гэтых радкоў са зборамі БДАМЛМ, у якіх прадстаўлены вынікі шматгадовай пошукавай дзейнасці літаратуразнаўца Уладзіміра Калесніка (Брэст), брата паэта – Барыса Жылкі (Слуцк), а таксама яго дачкі – Наталлі Лазаравай (Полацк).

На нашу думку, У. Жылка надаваў вялікую ўвагу міфапаэтызацыі ўласнай творчасці, найноўшага нацыянальнага пісьменства. Пры гэтым немалаважную ролю адыгрывала геаграфія маладой беларускай літаратуры, звязаная з еўрапейскімі культурнымі цэнтрамі.

Пад многімі вершамі, напісанымі ў чэшскі перыяд і апублікаванымі ў розных краінах (Польшча, Латвія, Савецкі Саюз), месцам напісання значыцца выключна Прага (горад Францыска Скарыны, пачатку беларускага кнігадрукавання). Між тым, знаёмства з эпістальнай спадчынай паэта паказвае, што такая лакацыя ў значнай ступені мела сімвалічнае, а не канкрэтнае значэнне. У сталіцы Чэхаславакіі знаходзіўся Карлаў універсітэт, дзе вучыўся паэт, але сапраўднымі месцамі яго пражывання і працяглага лячэння былі каля паўтара дзясятка іншых адрасоў у розных рэгіёнах краіны.

Вільню У. Жылка ахрысціў “крывіцкай Меккай” (“Вершы аб Вільні”, 1925), а ў 1920–1930-х гг. менавіта Прагу называлі “славянскай Меккай”, паколькі тут знайшлі сабе прыстанак не толькі прадстаўнікі народаў былой Расійскай імперыі, але і новых дзяржаўных утварэнняў, у іх ліку – Каралеўства сербаў, харватаў і славенцаў (з 1929 г. – Югаславія).

Пераключэнне тапанімічнай факусіроўкі са сталічнай Прагі на правінцыйнае Лісічына можа сведчыць на карысць новых жыццёвых светапоглядных карэкціровак паэта, а таксама дазваляе фіксаваць плённы перыяд у яго творчай дзейнасці.

У сувязі з тым, што практычна ўвесь архіў У. Жылкі мінскага перыяду страчаны, а ўзнаўленнем жыццяпісу даследчыкі творчасці і родныя паэта заняліся амаль праз 35 гадоў яго вымушанага забыцця, этапы і фрагменты асвятлення біяграфічных эпізодаў бачацца нам асабліва вартымі ўвагі.

Вёска Лісічына Крупскага раёна Мінскай вобласці сёння ўваходзіць у склад Халопеніцкага сельсавета (да 1959 г. была ў складзе Слабадскога сельсавета). З мэтай прасачыць гісторыю страчанай Крыжаўзвіжанскай царквы карэспандэнт газеты “Крупскі веснік” у 2019 г. наведла гэты населены пункт, пагутарыла з мясцовымі жыхарамі. Журналістам было адзначана: “Адметная вёска Лісічына не толькі былой царквой. Там проста шыкоўная алея, што засталася з панскіх часоў. Такую рэдка дзе ўбачыш! Агромістыя векавыя ліпы і клёны па абодва бакі абдымаюць даволі працяглую вуліцу – на так званыя Гуры” [7, с. 2].

Лісічына славілася па ўсёй акрузе панскім садамі, бярозавым гаем, якія не мог абмінуць увагай паэт Уладзімір Жылка. Да таго ж, Халопенічы – радзіма Адама Багдановіча (1862–1940), этнолага, бацькі песняра чыстай красы, – таксама немалаважны факт у літаратурнай гісторыі краю. Яшчэ

29 снежня 1925 г. паэт пісаў з Прагі ў Вільню да А. Луцкевіча: “...я «всерьез и надолго» ўзяў курс на М. Багдановіча, не ведаю, ці прыйдуся да двара. Шкада, што не магу развіваць сваіх думак у друку. Але за свой Сцяг (Максіма) гатовы змагацца” [2, с. 243–244].

У канцы 1960-х гг. абставінамі твора цікавіўся У. Калеснік, распытваў пра гэта ў брата паэта – Барыса. У лісце ад 13 красавіка 1969 г. той адказваў: “Наконт верша «Развітанне», то я Вам пісаў ужо раней, што мой другі брат Алег настаўнічаў у в. Лісічына, то ён ездзіў з нейкімі двума таварышамі к Алегу ў госці, гэта за ст. Крупкі Халопеніцкага р-на па тагдышняму” [8, арк. 36 адв.].

Наталля Лазарава праводзіла асабістыя росшукі, падключала да іх сваю дачку Алу, спісвалася с раднёй, а вынікамі дзялілася з літаратуразнаўцам У. Калеснікам. Аршанскія нашчадкі А. Жылкі ў лісце ад 5 студзеня 1976 г. паведамлялі: “Владик приехал к Олегу в середине лета. (Олег в то время был директором школы и жил при школе). Приехал он один и пробыл около двух месяцев. Всё это время – по словам Олега – он много писал, ходил в лес, на рыбалку, на речку, знакомился со многими людьми, подолгу с ними разговаривал. Почта тогда размещалась в доме бабушки, и Владик через день приходил к ним за письмами.

По словам бабушки, это был интеллигентный и очень интересный человек. Ни вещей, ни писем, ни бумаг не сохранилось. Правда, Олег долго хранил его записи и книги, но всё уничтожила война. Больше Владик в деревне не был. Олег ездил к нему в Минск, а после его смерти ездил в Уржум (месца ссылкі Уладзіміра Жылкі. – М. Т.). Возможно, он что-нибудь и привёз из Уржума и хранил среди книг в своей библиотеке, но бабушка об этом может только догадываться, Олег об этом ничего ей не говорил. Во время войны их семья бросила Язбы и уехала, о библиотеке ничего не известно, её, видимо, растаскали” [9, арк. 1–1 адв.].

У лісце ад 26 лістапада 1976 г. на брэсцкі адрас сужэнства Калеснікаў, з якімі Н. Лазарава па-сямейнаму пасябравала ў ходзе росшукавай працы, было ўдакладненне: “Лисичино – это деревня, в которой жил в то время дядя Олег, а работал сначала в школе в д. Язбы (это 2–3 км. от Лисичина), а потом в Лисичине.

Дядя Олег был тогда еще холост, и они жили лето в Лисичине – это еще мне рассказывала бабушка. 7 лет назад мы с мужем ездили в Лисичино, там ведь похоронен дядя Олег” [10, арк. 36–36 адв.].

3 ліста ад 23 студзеня 1990 г.: “I вось наконт Уржума, то ўсе мае пошукі прышлі к аднаму: быў дзядзька Алег у Уржуме вясной 1933 года. Аб гэтым мне сказала жонка яго Марыя Іванаўна. Але ж ён нам з бабуляй ніколі аб гэтым не прызнаўся...” [11, арк. 50–50 адв.].

Захаваліся тры лісты А. Жылкі, малодшага брата паэта, да У. Жылкі, датаваныя 1923, 1924 і 1925 гадамі. Цікавыя гэтыя матэрыялы і як крыніца інфармацыі пра гісторыю паўсядзённасці беларускай сям’і 1920-х гг., і як

голас прадстаўніка маладой генерацыі сялянства, якая ўсведамляла эпахальныя змены ў грамадстве і сваю ролю ў іх. Адметна, што беларускаму творцу, які знаходзіўся за мяжой, адрасаваліся моўныя ўшчунанні ад брата, што застаўся на гаспадарцы. З ліста ад 2 жніўня 1923 г. (захоўваецца правапіс арыгінала): “Ліст, які ты пісаў нам 18 чэрвеня, мы адтрымалі за што шчыра табе дзякуем. Мы рады, што маем ад цябе хоць малую вестку з якія уведалі аб тваім жыцці. Адно нас цікавіць тое, што ты пішаш нам «на русском языке», няўжа с табою сталася гэдакая перамена, што ты адрокся свае ўласнае мовы. Не, мне ні верыцца што ты стаў ці можаш стаць здраднікам свае родныя мовы” [12, арк. 1].

Пакаленне Алега, у хуткім часе чырвонаармейца-сувязіста, цікавілася літаратурнымі справамі, прагла ведаў: “Я рад што ты вучышся і як табе зайздросчу, што ты можыш як нібуць вучыцца, а мне трэба кінуць і думку аб навуцы і глядзець адно каб быў кусок хлеба. Мне успамінаецца той час калі мы ўсе вучыліся, як гэта было прыемна і весела нам і бацьком нашым, а цяпер нашы згубілі ўже ўсякую думку каб мы вучыліся” [Там жа].

Праведзеныя намі архіўныя росшукі, параўнальны аналіз апублікаванага тэксту з выяўленым рукапісам, падключэнне эпістальнай спадчыны дазволілі ўпэўніцца ў перспектыве міждысцыплінарных даследаванняў у дачыненні да жыцця і творчасці Уладзіміра Жылкі, чья біяграфія – адна з найбольш складаных для факталагічнага ўзнаўлення. Праца падобнага кшталту дазваляе актуалізаваць напрацоўкі папярэднікаў, увагу да культуры і методыкі даследчыцкай, архіўна-пошукавай дзейнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. *Дубоўка, У.* Вершы. Паэмы. Крытыка / Уладзімір Дубоўка. Вершы. Паэмы. Проза. Крытыка / Уладзімір Жылка. Вершы. Паэмы. Крытыка / Язэп Пушча ; уклад. і камент. І. Э. Багдановіч ; навук. рэд. Я. А. Гарадніцкі. – Мінск : Маст. літ., 2016. – 726 с. – (Залатая калекцыя беларуская літаратуры ; т. 13).
2. *Жылка, У.* Творы : паэзія, эсэістыка / У. Жылка ; уклад., прадм. У. А. Калесніка. – Мінск : Маст. літ., 1996. – 286 с.
3. *Жылка, У.* “***Будзь бласлаўёна, мая маладосць”, “Развітанне” : вершы / У. Жылка // Узвышша. – 1928. – № 5. – С. 115–116.
4. *R. S. Лэ / R. S.* // Літаратурная энцыклапедыя / Коммунистическая академия, Секция литературы, искусства и языка. – М. : Советская энциклопедия, 1932. – Т. 6. – С. 649–652.
5. *Жылка, У.* Творы (да 20-х угодкаў смерці) / У. Жылка ; пад рэд. і з камент. Ант. Адамовіча. – Нью Ёрк, 1953. – 104 с.
6. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 3. Спр. 157.
7. *Барадаўка, М.* На месцы згарэўшай падчас вайны царквы ў Лісічына ўстаноўлены Паклонны крыж [Электронны рэсурс] / М. Барадаўка // Крупскі веснік. – Рэжым доступу: <http://krupki.by/>. – Дата доступу: 04.05.2023.

8. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 3. Спр. 206.
9. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 3. Спр. 205.
10. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 1. Спр. 203.
11. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 3. Спр. 204.
12. Беларускі дзяржаўны архіў-музеі літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ). – Ф. 161. Воп. 3. Спр. 165.

Паступіў у рэдакцыю 13.07.2023